

2013 01 10 . Toespraak bij de viering van de zestigste verjaardag van
Prof De G.G. de Kruijf

(5 dagen later is Gerrit de Kruijf overleden.)

WIE op zondag hier in Amsterdam in de Wester preekt, wordt geacht ook een gesprek te voeren met de kinderen of ze een verhaal te vertellen dat het thema van de dienst in de week legt.. Dat is vaak moeilijker dan preken!

Ik preekte een keer over de *HOOP* en vertelde de kinderen het verhaal van de paardendief.

Dat gaat zo:

In Babylon was er ooit een rijke sjeik, die een kostbaar paard bezat, prachtig om te zien, vurig, een droompaard. Op een dag wordt dat paard gestolen. Maar nog dezelfde dag wordt de dief opgepakt en voor de sjeik gebracht. Die veroordeelt de man meteen ter dood. De dief mocht nog wel een laatste woord spreken. En dat deed hij: 'Mijn Heer', zei hij, 'ik verzet mij niet tegen uw vonnis, want dat is rechtvaardig. Alleen is het heel jammer dat als u mij laat ophangen uw schitterende paard nooit zal kunnen vliegen. Want waarop had ik uw paard gestolen? Alleen omdat ik aan hem zag, dat hij, mits goed getraind in korte tijd zou kunnen vliegen. En denk eens wat hij dan waard zou zijn.

Iedereen begon te lachen: een vliegend paard, dat is absurd!

Maar de sjeik was een hebberig mens en dus lacht niet. Hij bedenkt dat hij eigenlijk niets te verliezen heeft en hij geeft de dief zijn paard mee om het te leren vliegen. *Maar als je het niet lukt, dan laat ik je vierendelen!*

'Stommeling,' zei de vrouw van de dief tegen haar man. 'Paarden kunnen niet vliegen. Je bent een hopeloze idioot.'

'In tegendeel', zegt de dief. 'Mijn hoop heeft mij gered van de galg. Want wat kan er niet allemaal gebeuren in de komende tijd? De sjeik kan doodgaan, ik kan dood gaan, het paard kan dood gaan en het paard kan leren vliegen!

Hoop, zei ik tegen de kinderen, hoop doet leven.

Na de dienst komt een aardige mijnheer naar mij toen en zegt: dank u wel voor dat verhaal over het vliegende paard. Ik ben altijd al dol geweest op dat soort verhalen uit het Oude Testament...

Ik reageer eigenwijs: 'maar dat verhaal staat helemaal niet in de bijbel'...' Wat jammer nou, zei de man, ik herkende het meteen.'

Ik moest onweerstaanbaar aan dat verhaal denken toen ik Gerrit de Kruijf's laatste boek las. Dat draait weliswaar, zo wil de titel ons doen geloven, om De Dood van Dichterbij, maar in werkelijkheid gaat het op iedere bladzijde zonder pardon over het leven. Je kunt immers alleen maar vanuit het leven over de dood spreken? *Midden in de dood zijn wij door het leven omgeven*, zo citeert hij Luther.

Het boek van de Kruijf is een echt nachtkastjesboek. Het vraagt om langzaam en geconcentreerd lezen, een boek vol vragen die van ons allemaal zijn en met veel zinnen die blijven hangen. Ook een boek dat je rustig maakt voor het slapen gaan.

Het is niet in de handel.

(Dat is overigens communicatief gesproken de beste methode om het veel gelezen te krijgen. Iedereen wil het van mij lenen! En geen wonder, want er staan prachtige stukken.)

Wij vieren vandaag het uitgestelde verjaarsfeest voor de Kruijfs zestigste verjaardag en willen onze dankbaarheid tonen voor de ongeveer dertig vruchtbare jaren waarin hij voor en met ons heeft gezaaid en geploegd en geogst.

Dat doen we met een feestbundel¹ voor hem, met zorg samengesteld en geschreven door collega's vrienden en leerlingen. Maar naar zijn aard is Gerrit de K. ons voor geweest en heeft ons eerst zelf getrakteerd, zoals dat vroeger ging op de Lagere School: eerst trakteren en dan pas cadeautjes! Dus trakteerde de Kruijf ons eerst. En wel met een boek van hem voor ons.² De vijfhonderd profetenkinderen die het hebben ontvangen zullen het vast wel willen lenen.

Ik ga dat boek hier dan ook niet recenseren of aanbevelen, goede wijn behoeft geen krans. Het gaat nu al van hand tot hand en 'vergriffen und gesucht' is de beste recensie die een boek kan sieren.

Wel wil een paar korte opmerkingen maken over een zinnetje in het boek dat mij al bij eerste lezing intrigeerde : GELOOF IS HOOP schrijft de Kruijf.

Toen ik die zin las, herinnerde ik mij dat in de woelige zestiger jaren - Duitse en Franse studentenopstanden – de hoop kenmerk was van denken en handelen van een onrustige generatie en hoe met name Ernst Bloch's *Das Prinzip Hoffnung*³ ons hielp na te denken over de hoop als een kenmerk van het mens zijn, als oer-menselijk gegeven. Wij leerden er niet alleen van na te denken over de hoop, maar ook werkelijk te leren hopen. Hij leerde ons het

---

¹ *Verlegen om een goed Woord*, door GG de Kruijf, Boekencentrum 2013

² *De dood van dichterbij, meditaties van GG de Kruijf, uitgegeven in eigen beheer.*

³ *Wernst Bloch, das Prinzip Hoffnung, Frankfurt 1959. De eerste regels luiden: : "Wer sind wir? Wo kommen wir her? Wohin gehen wir? Was erwarten wir? Was erwartet uns?"*

En dan, 7 regels verder:

Es kommt darauf an, das Hoffen zu lernen"!!!

verschil tussen hoop en utopie, tussen hoop en dromerij, tussen valse en 'begrepen' hoop (docta spes), hij leerde ons – als Jood - de OT Profeten te lezen alsof ze gisteren nog hadden gesproken, om de eschatologie vooral als radicaal actueel te herkennen en bovenal om alle statische gedachten over het Zijnde en de Werkelijkheid dynamisch te herijken. Hopen moet je leren. Hopen moet je doen. Das Prinzip Hoffnung is tussen 1938 en 1947 niet door een kamergeleerde maar door een balling geschreven die wel vier keer naar een nieuw ballingschapsoord verhuisdeverschillende oorden en dat kun je aan het boek ruiken, een boek van een achtervolgd maar tegelijkertijd ook van bevrijd mens. De valse hoop was hem als jood maar al te bekend geworden. Hij was erin opgegroeid maar god zij dank was die valse hoop met Hitler en zijn trawanten ontmaskerd.

Nu ging het erom de hoop opnieuw te normeren. Die normering vond Bloch bij Marx . vond hij de 'begrepen hoop': kritisch analyserend, maatschappijgericht, actie-georiënteerd, hoop als effectief geloof in een nieuwe wereld.

Veel jongere theologen lieten zich door hem meeslepen, tot in de tuinen van het romantisch marxisme. Ook toen Bloch zich teleurgesteld afkeerde van het stalinistische marxisme bleef zijn invloed groot, ja werd misschien wel groter. Teleurstellingen hoeven niet te verlammen, zij kunnen ook een aanmoediging zijn om des te standvastiger te hopen. Ik heb nog veel melancholieke herinneringen aan jeugd- en studenten conferenties die wij organiseerden in Zuid Amerika en Europa over Bloch's bijdrage aan de oecumene, ook al hadden de meest bereisden onder ons al vrij snel door dat het reële marxisme eerder de ver-starring dan de vernieuwing van de samenleving met zich bracht. Dat betekende voor velen een teleurstelling, maar naar de aard van de 'begriffene hoffnung' verdiepte de teleurstelling over de mislukte hoop van veel Marxisme onze hoop. 'Hope feeds on shit' zei Harvey Cox puntig in een van onze conferenties.

In 1965 kwam Jürgen Moltmann ons te hulp met zijn *Theologie der Hoffnung*.⁴ Moltmann was geen balling zoals Bloch, maar een bekeerde frontsoldaat.

Hij was zich zeer bewust geworden dat hij als weermachtssoldaat voor en gedurende de oorlog een deel van de valse hoop machine was. En ook dat hij in die tijd en als Duitse soldaat hij de gruwelijke realiteit van de wereld had leren kennen. In 1944 werd hij krijgsgevangene gemaakt en een kamp in Schotland opgesloten.

Daar gebeurde iets wonderlijks. Als krijgsgevangene in Schotland ('45-'48) bracht de onverwachte vergevingsgezindheid en bijstand van de schotse gereformeerden hem de hoop terug op een onverdiende redding en een mogelijke nieuwe toekomst van zijn land.

Hij ervoer dat een nieuw begin kan worden gemaakt. Dat zelfs na de 11 miljoen doden van de Tweede Wereldoorlog er nog hoop voor hem en zijn land was. Die hoop bracht hem uiteindelijk tot zijn *Theologie der Hoffnung* (1964).

In de modder van een verwoest en uiteengereten Duitsland leerde hij dat er weinig anders restte dan hoop. Er was er weinig anders. 'Glaube, was een besmeurd woord geworden. De misdadigers van het Nazisme en de laffe houding van het grootste deel van de kerk hadden het 'vuil' gemaakt.

---

⁴ Jürgen Moltmann, *Theologie der Hoffnung*, Muenchen, 1964/65; id. *Das Experiment Hoffnung*, Muenchen, 1974

De schotse ervaring veranderde zijn leven.

Hij leerde er dat geloof niet de status quo dient en niet gebruikt kan worden om de bestaande toestand te sanctioneren.

Geloof is hoop.

Zoals een goede gereformeerde betaamt wijdde hij zich verder aan de oecumene. Oecumene niet zozeer als herstel van institutionele eenheid – wellicht ook belangrijk, maar nooit doorslaggevend -, maar als permanente zoektocht naar vernieuwing van de ene kerk van Christus. En dan vernieuwing niet om zich zelfs wille maar als instrument voor *alle mensen* die zich willen oefenen in authentiek mens zijn: mens in gemeenschap, actief, voortdurend bewust dat ons bestaan genormeerd is door de geschiedenis die God met ons mensen gaat. Dat is - - anders dan bij Marx - de normering van onze hoop: dat God komt in deze wereld, voortdurend opnieuw met zijn Geest, die ons leert te vertrouwen (geloven, als u wilt) tegen beter weten in. Die komt met zijn Woord zoals de profeten dat hebben gehoord en doorgegeven, die komt door Zijn zoon, die Hem - de door niemand geziene - ons heeft verklaard (Joh.1,19). Dat is wat wij hopen. En daardoor worden wij bevrijd. De gemeente is de bevrijde gemeenschap, geroepen om te bevrijden. Overal waar het mens-zijn bedreigd is, waar rechten worden vertreden, waar onrecht heerst spreekt en werkt de gemeente met haar boodschap van bevrijding en hoop: haar Geloof is haar Hoop.⁵

De Theologie van de Hoop is Bijbelse theologie, ethiek en praktische theologie tegelijkertijd. Het is ook een zo intelligent mogelijk doordenken van wat wij apostolaat – Moltmann studeerde een jaar bij van Ruler – noemen, van diaconaat en communicatie.

Het heeft niets triomfantelijks. Het is ook geen oordeelstheologie, maar bijdragetheologie, het is *oefening* in de hoop, want hoop kun je leren, zeiden Bloch en Moltmann. En de Kruijf neemt dat over. Geloof is hoop op het koninkrijk van God. Het is een oefening van mensen die in de modder van een boze wereld staan, maar daar geen genoeg mee nemen.

En, nogmaals, wij spreken over hoop als oefening van wat onmogelijk lijkt.

Hoop als verwachting van wat zich toch al aankondigt is een slappe hap. Hoop realiseert het absurde.

Zo heeft Picasso de Quernica geschilderd, om de hoop op vrede niet te niet te doen; zo heeft Kafka die Verwandlung geschreven, niet uit wanhoop maar als uitweg uit de wanhoop. Uit hoop heeft Bonhoeffer de aanslag op Hitler mee voorbereid. Uit hoop is de slavernij afgeschaft. Aangewakkerd door 'begrepen hoop' zullen vrouwen gelijke rechten krijgen, zo zullen lammen lopen en blinden zien. Vanuit de genormeerde hoop wordt het absurde generaliseerd. Zo wordt een nieuwe werkelijkheid bij elkaar gehoopt. En zo aanvaarden wij de Hoop te zullen oefenen. 'Begrepen hoop' gaat over wat mensen uit zichzelf niet durven verwachten; Hoop scheidt een nieuwe werkelijkheid. Zij is de eerste aanbetaling van de herschepping. En zij laat zich door de teleurstelling en zelfs door de dood niet kisten.

---

⁵ Moltmann, *Gott kommt, Muenchen 75: ..denn glauben bringt Hoffnung in das Leben, und diese Hoffnung oeffnet uns zu einem aufmerksamen Leben..*

Dylan Thomas, de Ierse dichter, telde de graven van de Engelse slachtoffers van de eerste wereldoorlog en schreef een absurd gedicht met een zin als refrein:

And death shall have no dominion.

Dat heeft Gerrit de Kruijf mooi en moedgevend opgeschreven.
Het ligt op mijn nachtkastje. Dank je wel.

....O ja, en wellicht zal ooit het paard leren vliegen..